

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

شماره مجوز مجله: ۸۰۴۰۰

زمان چاپ: ۱۴۰۳/۰۱/۲۵

دفاع مشروع و شرایط اساسی تحقق آن در قانون مجازات اسلامی

سیده ساناز میرمسعودی^۱، محمد جوادنیا ریک^۲

۱ دانشجوی کارشناسی حقوق ثبت اسناد و املاک دانشگاه علمی کاربردی تالش

۲ دانشجوی کارشناسی حقوق دانشگاه علمی کاربردی تالش

Sanazeshomal@yahoo.com

چکیده

هر انسانی حق دارد در موقع احساس خطر به دفاع از جان، مال و ناموس خود و افرادی که دفاع از آنان بر وی واجب است، اقدام کند. این اقدام دفاع مشروع نامیده می‌شود که علاوه بر فقه اسلامی، در قانون مجازات اسلامی هم آمده است. دفاع مشروع به عنوان یکی از عوامل موجهه جرم، در قانون مجازات اسلامی جدید در مقایسه با قانون مجازات اسلامی قدیم، دستخوش تغییراتی شده است. موضوع تحقیق حاضر «دفاع مشروع و شرایط اساسی تحقق آن در قانون مجازات اسلامی» بوده و با توجه به مطالب مذکور می‌توان گفت: جان و مال، ناموس، آبرو و آزادی در قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ مجوز دفاع مشروع بوده که برای جواز آن لازم نیست حتما تجاوز بالفعل نسبت به موارد مذکور صورت بگیرد، بلکه حد تجاوز کافی می‌باشد. از جمله نهادهای مورد پذیرش در حقوق کیفری است که با دارا بودن سابقه ای طولانی، به عنوان یک عامل موجهه، رکن قانونی جرم ارتكابی را زائل می‌سازد. در قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲، دفاع مشروع به نحو مترقی تری مورد تشریح قرار گرفته است. در این پژوهش از کتب، پایان نامه های معتبر اساتید حقوق جزا بهره برده شده است.

کلمات کلیدی: دفاع مشروع، دفاع از جان، قانون مجازات اسلامی، تجاوز

مقدمه

دفاع مشروع یا دفاع قانونی حقی است که حقوق کیفری برای اشخاص در مورد دفاع از خود یا افراد دیگر در هنگام حمله افراد دیگر قائل شده است. دفاع مشروع در جایی پدید می‌آید که به جز ارتکاب جرم هیچ راه دیگری برای دفع خطر ممکن نباشد. در این صورت مدافع نه تعقیب و مجازات می‌شود و نه ضامن خساراتی است که به بار می‌آورد. دفاع مشروع اصلی پذیرفته در تمامی نظام‌های حقوقی است. هر چند در مورد منشأ پیدایش این حق اختلافات زیادی وجود دارد ولی شرایط آن با اختلاف جزئی در تمامی نظام‌های حقوقی یکسان است. هر انسانی حق دارد در هنگام مواجه شدن با خطر به دفاع از جان، مال و ناموس خود و افرادی که دفاع از آنها بر وی واجب است، اقدام کند. این اقدام در اصطلاح "دفاع مشروع" نامیده می‌شود. به عبارت دیگر، دفاع مشروع حقی است قانونی که شخص

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

با توسل به آن می تواند در موقعیتی ضروری و با رفتاری به ظاهر مجرمانه، تجاوزی قریب الوقوع یا بالفعل و ناروا که نفس، ناموس، عرض، آزادی تن و مال او یا دیگری را مورد تهدید قرار داده را دفع نماید. البته در خصوص دفاع مشروع شرایط و خصوصیات و ویژگی هایی باید وجود داشته باشد تا عمل و دفاع موجه دانسته شده و مشمول مجازات نگردد.

دفاع مشروع

دفاع مشروع در تعریف به این شکل است که در هر جامعه‌ای برای هر فردی این حق ایجاد شده است که بتواند در برابر خطراتی که او و خانواده را تهدید می کند دفاع لازم را نماید و به موجب آن رفتار مورد مجازات قرار نگیرد چرا که دفاع از جان، مال و ناموس امری اجتناب ناپذیر می باشد که هر فردی را ملزم به انجام آن می نماید. این دفاع در اصطلاح حقوق ایران تحت عنوان دفاع مشروع نامیده می شود که قانون مجازات به این موضوع پرداخته است.

دفاع مشروع در قانون مجازات درست است که به صورت کامل تصریح نشده است؛ ولی در قانون به نوعی به مصادیق مربوط به آن اشاره شده است؛ در واقع دفاع مشروع به این شکل می باشد که فرد اگر خطری را نسبت به جان و مال خود احساس نمود که جز بروز آن رفتار که جرم محسوب می شود راهی برای او نبود و ورود خطر حتمی محسوب می شد، این شخص می تواند متناسب با خطر به وجود آمده از خود دفاع نماید و در صورت وجود شرایط لازم مجازات نمی شود و خسارتی برای او در نظر گرفته نمی گردد که این امر در قانون ما تحت شرایطی پذیرفته شده است. (الوندی بهینه، ۱۳۹۸)

معنای لغوی دفاع

در لغت نامه دهخدا «دفاع» چنین معنا شده است: دفاع یعنی موج بزرگ از دریا (منتهی الارب)؛ هر چیز بزرگ که بدان، مثل وی دفع کرده شود (منتهی الارب) چیز عظیم و بزرگ که بدان، مانند خودش را دفع کنند (اقرب الموارد) هم چنین دفاع کردن به معنای دفع شر و دفع تعرض کردن است.

در فرهنگ معین، برای دفاع، این معانی ذکر شده است:

۱- مصدر لازم: از دستبرد دشمن (انسان یا حیوان) حفظ کردن

۲- مصدر متعدی: بازداشتن، پس زد

۳- در حقوق: پاسخ طرف مقابل در هر دعوا

۴- در فقه: جنگی که مسلمانان با کافران کنند برای جلوگیری از حمله آنان

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

در فرهنگ نفیسی، دفاع به معنای همدیگر را راندن و دور کردن از کسی آمده است، و دفاع کردن به معنای دفع شر کردن است. در منابع دیگر، دفاع چنین معنا شده است: دفع چون با «الی» متعدی شود، به معنای دادن، برگرداندن و پرداختن است.

معنای لغوی مشروع

مشروع، از ماده «شرع» است. شرع در اصل، مصدر است و اسم شده است. از جمله معانی آن عبارتند از: دین و مذهب، راست و آشکار، آیینی که از سوی خداوند، توسط پیامبران بر بندگان آورده شده و آشکار کردن راه به وسیله خداوند برای ما. مشروع نیز صفت عربی است و برخی معانی آن چنین است: راست و درست، آن چه شرع روا دارد، آن چه بر طبق احکام شرع، مجاز و قانونی بوده و در مقابل ممنوع و نامشروع است. هم چنین مشروع به معنای انگیزه درست، در برابر غیر مشروع، که به معنای ناروا و خلاف شرع است، نیز آمده است. واژه شرع، در آیاتی از قرآن نیز به کار رفته است. (علائی، ۱۳۹۶)

دفاع مشروع از نظر حقوق اسلامی

فقه‌ها تعریفی از دفاع مشروع ارائه نکرده اند؛ اما ضوابط و شرایط آن را به طور روشن تعیین کرده اند. هم چنین موضوع هایی را که جواز دفاع از آن ها وجود دارد، مشخص کرده اند. آقای عبدالقادر عوده، در تعریف دفاع مشروع می گوید: «در شریعت، بر هر انسانی در حمایت از جان خویش یا جان دیگری، دفاع مشروع خاص واجب است. در حمایت از مال خویش یا مال دیگری، حق هر انسانی محسوب می شود تا آنان را از هر تجاوز فعلی و غیر مشروعی با قدرت لازم، در حد دفع این تجاوز، حفظ نماید. آقای داوود العطار نیز تعریفی ارائه کرده است که موسع تر است و شامل دفاع از مسلمان و کافر می شود. وی در تعریف خود می گوید: دفاع مشروع، قدرتی بازدارنده است که به موجب آن، حق انجام عملی که شرعاً ضروری است، برای شخص، علیه دیگری وجود دارد تا خطر حقیقی حال و غیر مشروعی را دفع کند که حق محترم مسلمان یا کافر ذمی مستأمن، اعم از نفس، مال یا عرض و ناموس را مورد تهدید قرار داده است. نکته ای قابل توضیح، در تعریف آقای داوود العطار وجود دارد و آن این است که منظور از عبارت حق انجام عملی که شرعاً ضروری است، رعایت قاعده لاسهل فالاسهل است؛ یعنی عمل دفاعی باید ضرورت داشته باشد. با توجه به بیان فقها در مورد شرایط دفاع، تعریف زیر مناسب به نظر می رسد: «هر گاه انسانی در مقابل تهاجم ظالمانه ای که جان، مال و ناموس او یا شخص دیگری را تهدید می کند، مقاومت کند تا مهاجم را دفع کند، در صورتی که اعمال دفاعی او ضرورت داشته باشد و برای دفع مهاجم کافی باشد، مدافع در برابر اعمال دفاعی خود، حتی اگر منجر به ضرب و جرح یا قتل متجاوز شود، در صورت عدم تعدی از حد لازم، مسؤولیتی ندارد و این دفاع، بر حسب مورد، ممکن است واجب یا جایز باشد. مسئله مهم در فرض وجوب این است که اگر فرد در مقام دفاع از خود یا دیگری بر نیامد چون وظیفه داشته دست کم مستوجب تعزیر خواهد بود. در مورد حق یا تکلیف بودن دفاع مشروع می توان گفت که در کلام فقها دفاع مشروع هم حق و هم تکلیف شرعی بوده، اما حقوق ایران دفاع را یک تکلیف قانونی ندانسته است. (میرحسینیان، ۱۳۹۶)

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

انواع دفاع مشروع

- در رابطه با دفاع مشروع موضوعات مختلفی مطرح است که از مهم ترین آنها می توان به موارد زیر اشاره کرد:
- ۱- دفاع از جان (دفاع از نفس)
 - ۲- دفاع از ناموس
 - ۳- دفاع از مال
 - ۴- دفاع از آزادی تن که از مصادیق آن می توان به گروگانگیری افراد اشاره نمود. (میرمحمد صادقی، ۱۴۰۲)

شرایط دفاع مشروع

شرایط دفاع عبارتند از:

۱- ضروری بودن

مشروعیت دفاع مستلزم آن است که ارتکاب اعمال مجرمانه در مقام دفاع، تنها وسیله‌ی ممکن برای دفع تجاوز باشد؛ بنابراین چنانچه دفاع کننده بتواند برای جان و مال و غیره، خود یا دیگری به مقامات عمومی مراجعه کند، توسل به دفاع مشروع ممکن نیست. بند ۳ ماده‌ی ۶۱ ق.م.ا به همین موضوع اشاره کرده است: توسل به قوای دولتی بدون فوت وقت عملاً ممکن نباشد و یا مداخله‌ی قوای مذکور در رفع تجاوز و خطر مؤثر نباشد. برخی از حقوق دانان عقیده دارند، این موضوع بستگی به شخصیت و موقعیت فرد متجاوز دارد. در حالت عادی با فرض قبول حق و حتی تکلیف برای فرد مورد تجاوز به حفظ خود و جامعه در قبال تجاوز، می توان گفت شخص مورد تجاوز ملزم به فرار نیست و با احراز تمامی شرایط لازم برای تحقق دفاع مشروع، از عامل موجهه‌ی مزبور می تواند استفاده نماید؛ اما در مواردی مثل تجاوز کودک یا دیوانه، با وجود این امکان نمی توان از این عامل موجهه برای توجیه جرم استفاده کرد. به هر حال تشخیص ضرورت فرار به عنوان وسیله‌ی آسان برای نجات با دادگاه است.

۲- متناسب بودن دفاع با خطر تجاوز

شخص مورد تعرض و تجاوز نباید در مقام دفاع مرتکب عملی شود که شدیدتر از خطر ناشی از تهدید حمله کننده باشد. این تناسب صریحاً در بند ۱ ماده‌ی ۶۱ قید شده است؛ این بند بیان می کند: عمل ارتكابی بیش از حد لازم نباشد. بنابراین چنانچه فردی با مشت و لگد مورد تجاوز قرار گیرد نمی تواند برای دفع خطر به وسایلی مثل کارد و میله‌ی آهنی متوسل شود.

۳- استفاده مدافع از آسان ترین وسیله نجات

هرچند تناسب بین تجاوز و خطر از ضروریات دفاع مشروع است، اما قانون گذار در سال ۷۰ جمله‌ی عمل ارتكابی بیش از حد لازم نباشد. را نیز اضافه کرده و بدین شکل خواسته تا بر ضرورت تناسب، تاکید کند. البته تشخیص این امر با دادگاه است که احراز کند چه مقدار از عمل ارتكابی برای دفاع مشروع لازم است.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

۴- ناتوانی دیگری از دفاع

تبصره‌ی ذیل ماده‌ی ۶۱ می‌گوید: وقتی دفاع از نفس یا ناموس و یا عرض و یا مال و یا آزادی تن دیگری جایز است که او ناتوان از دفاع بوده و نیاز به کمک داشته باشد. بنابراین چنانچه کسی بخواهد از دیگری دفاع کند باید شخص اخیر خود به هیچ وجه قادر بر دفع تجاوز نباشد. در این زمینه باید گفت عدم توانایی باید حقیقی بوده و صرف نیاز به کمک نمی‌تواند مجوز دفع باشد بلکه ناتوانی از دفاع نیز باید احراز گردد.

۵- اعمال در حکم دفاع مشروع

مصادیق اعمال در حکم دفاع مشروع نیز در مواد ۶۲۵ و ۶۲۹ ق.م.ا. پیش‌بینی شده است. این اعمال جزء معاذیر قانونی محسوب می‌شوند. استفاده از معاذیر قانونی معافیت از مجازات مستلزم تعقیب و تحقیق و محاکمه و نهایتاً معافیت از مجازات با حکم دادگاه است. در حالی که با تحقق دفاع مشروع از عوامل موجهه‌ی جرم (موضوع مواد ۶۱ به بعد ق.م.ا) با کشف واقعه یا اعلام آن و احراز دفاع مشروع، تعقیب و تحقیق و محاکمه منتفی و نیازی به صدور حکم یا طی این مراحل نیست.

۶- احکام فقهی دفاع مشروع از دیدگاه امام خمینی

دفاع بر دو قسم است: یکی از آن‌ها: دفاع از اساس اسلام و قلمرو آن است. دوم آن‌ها: دفاع مکلف از خودش و مانند آن است. (جواهری، ۱۳۹۵)

شرایط محقق شدن دفاع مشروع

در خصوص بحث دفاع به جهت مشروع باید شرایطی وجود داشته باشد و فرد تحت این شرایط از خود دفاع نماید تا برای او مطابق قانون، عمل صورت‌گرفته جرم محسوب نگردد و بتواند از مجازات عمل انجام شده مبرا شود در این خصوص قانون به مواردی اشاره کرده است که به آن‌ها می‌پردازیم:

ماده ۱۵۶ قانون مجازات اسلامی در این خصوص بیان داشته است که هر زمان شخصی به موجب دفاع از جان و مال و ناموس خود یا فرد دیگری در مقابل خطری که به صورت فعلی رخ داده و یا قریب‌الوقوع می‌باشد اقدام به عملی نماید که مطابق قانون جرم محسوب می‌گردد در صورت وجود شرایطی مجازات نمی‌شود. (اباذری فومشی، ۱۳۸۹)

۱- عمل ارتكابی برای رفع خطر ضروری باشد

برای آن که بتوان عمل انجام شده توسط فرد را مشروع و رافع مسئولیت دانست اولین شرط آن است که عمل او برای رفع آن تجاوز و خطر ضروری باشد به این شکل که ممکن است عمل فرد صرفاً در مقابل یک تهدید انجام شود که انجام آن حتمی نمی‌باشد و یا فردی که تهدید کرده است شرایط انجام این عمل مجرمانه را ندارد و صرفاً تهدید کرده است و اگر فردی که مورد تهدید واقع شده اقدام به عملی نماید که به تهدیدکننده صدمه وارد شود عمل او مصداق جرم می‌باشد و در زمره دفاع مشروع محسوب نمی‌گردد و باید به طور حتم خطر حتمی و قطعی باشد.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

۲- دفاع به جهت دلایل و خوف عقلایی باشد

در این حالت فرد باید در مقابل خطر پیش آمده و دفاع از خود در مقابل آن دلیل درست ارائه دهد؛ یعنی به صرف آن که حس می کرده است باید آن رفتار و عمل را انجام می داده و خوف عقلانی مورد قبول از منظر قانون وجود نداشته باشد عمل فرد را نمی توان مصداق بارز دفاع مشروع دانست.

۳- خطر به موجب اقدام آگاهانه فرد رخ نداده باشد

مورد دیگری که به طور حتم باید در خصوص دفاع مشروع وجود داشته باشد و نبود آن مانع اثبات دفاع مشروع می شود بحث این می باشد که خطر و تجاوز رخ داده شده به جهت اقدام آگاهانه فرد و دفاع دیگری صورت گرفته نشده باشد چرا که اگر فرد آگاهانه خود را در شرایط خطرناک گذاشته باشد و یا خطر مطرح شده به سبب عمل او باشد در این جا دیگر مصداق بارز دفاع مشروع محسوب نمی شود.

۴- کمک از قوای دولتی بدون فوت زمان ممکن نباشد

مورد آخر و دیگری که در خصوص دفاع مشروع باید به طور حتم وجود داشته باشد بحث این است که فردی که معرض خطر قرار گرفته است به هیچ طریقی دسترسی به مراجع دولتی اعم از پلیس نداشته باشد و یا حتی در صورت کمک گرفتن از آنها نتواند خطر و آن تجاوز را از خود دور نماید؛ چرا که اگر بتواند به هر نحو آن خطر را از خود دور کند و از پلیس کمک بگیرد؛ ولی این کار را انجام نداده و خود به طور شخصی اقدام به دفاع نماید و به موجب آن دفاع آسیبی به فرد مقابل وارد شود او مرتکب جرم شده و باید مطابق قانون و بر حسب جرم مرتکب شده مجازات شود.

مواد قانونی دفاع مشروع در قانون مجازات اسلامی

مواد ۱۵۷، ۱۵۸ و ۱۵۹ قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۹۲ نیز به موارد مرتبط با دفاع مشروع اختصاص دارد که در ذیل به آن اشاره می شود:

ماده ۱۵۷- مقاومت در برابر قوای انتظامی و دیگر ضابطان دادگستری در مواقعی که مشغول انجام وظیفه خود باشند، دفاع محسوب نمی شود لکن هرگاه قوای مزبور از حدود وظیفه خود خارج شوند و حسب ادله و قرائن موجود خوف آن باشد که عملیات آنان موجب قتل، جرح، تعرض به عرض یا ناموس یا مال شود، دفاع جایز است.

ماده ۱۵۸- علاوه بر موارد مذکور در مواد قبل، ارتکاب رفتاری که طبق قانون جرم محسوب می شود، در موارد زیر قابل مجازات نیست:

الف- در صورتی که ارتکاب رفتار به حکم یا اجازه قانون باشد.

ب- در صورتی که ارتکاب رفتار برای اجرای قانون اهم لازم باشد.

پ- در صورتی که ارتکاب رفتار به امر قانونی مقام ذیصلاح باشد و امر مذکور خلاف شرع نباشد.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

ت- اقدامات والدین و اولیای قانونی و سرپرستان صغار و مجانین که به منظور تأدیب یا حفاظت آنها انجام می‌شود، مشروط بر اینکه اقدامات مذکور در حد متعارف و حدود شرعی تأدیب و محافظت باشد.

ث- عملیات ورزشی و حوادث ناشی از آن، مشروط بر اینکه سبب حوادث، نقض مقررات مربوط به آن ورزش نباشد و این مقررات هم مغایر موازین شرعی نباشد.

ج- هر نوع عمل جراحی یا طبی مشروع که با رضایت شخص یا اولیا یا سرپرستان یا نمایندگان قانونی وی و رعایت موازین فنی و علمی و نظامات دولتی انجام می‌شود. در موارد فوری أخذ رضایت ضروری نیست.

ماده ۱۵۹- هرگاه به امر غیرقانونی یکی از مقامات رسمی، جرمی واقع شود آمر و مأمور به مجازات مقرر در قانون محکوم می‌شوند لکن مأموری که امر را به علت اشتباه قابل قبول و به تصور اینکه قانونی است، اجرا کرده باشد، مجازات نمی‌شود و در دیه و ضمان، تابع مقررات مربوطه است. (کامفر، ۱۴۰۲)

نتیجه

ماده ۱۵۶ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ که به بحث دفاع مشروع اختصاص یافته است، نسبت به قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰ و حتی قانون مجازات عمومی قبل از انقلاب تغییرات بسیاری نموده است. صرف نظر از حذف شرط تناسب در دفاع که به پیروی از منابع فقهی صورت گرفته است، ذکر عبارت دفاع مستند به قرائن معقول باشد، در بند دوم ماده ۱۵۶ نه به معنای پذیرش دفاع مشروع در حالت خطر موهوم و بلکه تنها در مورد وجود قرائن معقول برای اقدام به دفاع در حالت قریب الوقوع بودن حمله است. عبارت، خطر و تجاوز به سبب اقدام آگاهانه خود فرد و دفاع دیگری صورت نگرفته باشد، در بند سوم همان ماده نیز بنظر نگارنده، عبارتی زاید و بدون کاربرد و گاه راهزن و گمراه کننده است و مفاد آن جز تأکیدی مجدد بر شرط بدیهی عدم تحقق دفاع مشروع در حالت قانونی بودن حمله مهاجم نیست. تبصره ۱ ماده ۱۵۶ نیز که با قید عباراتی انتقاد آمیز و غیرلازم، شرایط دفاع از دیگری را بیان کرده است، نتوانسته است، تفکیکی مشخص و حکمی صریح در مورد دفاع از دیگری و شرایط خاص آن بیان نماید و دادرسی برای رعایت این بحث چاره ای جز استفاده از اصول حقوقی مربوط به دفاع نخواهد داشت. در مورد تبصره ۲ این ماده که در مورد بحث اثبات شرایط دفاع مشروع مقرر شده است، نیز باید گفت که هرچند قانونگذار می‌توانست با بیان یک مثال کلی در متن قانون، حدود و صغور حکم مذکور در آن را مشخص نماید، اما حکم مقرر در آن را می‌توان حکمی مفید و راهگشا دانست که در موارد پیچیده اثباتی دفاع به کمک دادرسی آمده و همچون ابزاری مناسب راه اثبات را فرا روی او نهد.

متأسفانه مهم ترین اشکال قانون جدید مجازات اسلامی در مورد حق دفاع مشروع این است که بار اثبات بر عهده مهاجم گذاشته شده است. قانونگذار جدید در تبصره ۲ ماده ۱۵۵ در جایی که اصل دفاع محرز بوده ولی شرایط آن به اثبات نرسیده است، با فرض دانستن تحقق و رعایت شرایط لازم برای دفاع، بار اثبات ادعای رعایت شرایط دفاع را متوجه مهاجم می‌داند. به عبارت دیگر، کسی که برای محافظت از جان، مال، عرض و ناموس خود به چنین اقدامی دست زده، باید اثبات کند که اقدام وی مطابق شرایط قانونی بوده است که این را می‌توان یکی از ضعف‌های قانون جدید دانست. تصور کنید شخصی توسط چند

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

نفر رپوده شده و با سایر شرایط پیش گفته دفاع وی ضرورت داشته باشد، همچنین توسل به قوای دولتی امکانپذیر نباشد و وی برای حفظ امنیت خود و دفاع در برابر تجاوز از خود دفاع کند؛ وی در اینجا باید شرایط قانونی دفاع را اثبات کند و بار اثبات نیز بر عهده اوست. در اینجا فرد مورد تجاوز باید مورد حمایت قرار گیرد نه اینکه در مقام متهم فرض شود و این برخلاف اصل به نظر می‌رسد. در این صورت دادگاه‌های ما پر از پرونده می‌شود و بار اثبات بر دوش افرادی قرار می‌گیرد که در مقام دفاع از تجاوز به عرض و ناموس به صورت قانونی بوده‌اند و متهمان در مقام شاکی قرار می‌گیرند. به نظر می‌رسد این قسمت از قانون نارساست و باید اصلاح شود.

منابع

- ۱- گلدوزیان، ایرج (۱۴۰۱). بایسته های حقوق جزای عمومی، جلد اول، چاپ بیست و پنجم، تهران، بنیاد حقوقی میزان
- ۲- کامفر، بهداد (۱۴۰۲). دوره پیشرفته حقوق جزا عمومی و اختصاصی، چاپ پانزدهم، انتشارات مهر پویان پویا
- ۳- میرمحمد صادقی، حسین (۱۳۹۹). جرایم علیه امنیت و آسایش عمومی، چاپ چهارم، تهران، بنیاد حقوقی میزان
- ۴- منصور، جهانگیر (۱۴۰۲). قانون مجازات اسلامی، چاپ صد و هفتاد و هفتم، دیدار
- ۵- گلدوزیان، ایرج (۱۴۰۲). محشای قانون مجازات اسلامی، چاپ دهم، مجمع علمی و فرهنگی مجد
- ۶- میرمحمد صادقی، حسین (۱۴۰۲). جرایم علیه مصالح عمومی کشور، چاپ چهل و پنجم، تهران، بنیاد حقوقی میزان
- ۷- کامفر، بهداد (۱۳۹۹). قانون مجازات اسلامی، چاپ اول، انتشارات مهر پویان پویا
- ۸- سالاری شهر بابکی، مهدی (۱۳۹۴). حقوق کیفری عمومی دفاع مشروع، جلد اول، چاپ اول، مجمع علمی و فرهنگی مجد
- ۹- میوه یان، میلاد (۱۳۹۷). بررسی حقوقی دفاع مشروع در حقوق جزای ایران، انتشارات قانون یار
- ۱۰- چقازردی، مصطفی (۱۳۹۸). چیستی و ماهیت جزایی دفاع مشروع، انتشارات فرزندگان دانشگاه
- ۱۱- علانی، ناهید (۱۳۹۶). دفاع مشروع در قتل عمد اضطراری، چاپ اول، ناشر: صناعی شه‌میرزادی
- ۱۲- الوندی بهینه، المیرا (۱۳۹۸). بررسی دفاع مشروع در حقوق ایران و دیوان کیفری بین المللی، انتشارات آوا
- ۱۳- میرحسینیان، آنیتا (۱۳۹۶). ضرورت تناسب در دفاع مشروع، ناشر: کلام مسعود
- ۱۴- جواهری، علی (۱۳۹۵). مبانی و شرایط زوال مسئولیت کیفری به لحاظ دفاع مشروع در حقوق ایران، انتشارات محقق اردبیلی
- ۱۵- ابادری فومشی، منصور (۱۳۸۹). دفاع مشروع در دیوان عالی کشور، چاپ اول، ناشر: خط سوم
- ۱۶- میرمحمد صادقی، حسین (۱۴۰۲). جرایم علیه تمامیت جسمانی اشخاص، چاپ سی و سوم، تهران، بنیاد حقوقی میزان